

Samopoštovanje i crte ličnosti s obzirom na redosljed rođenja

Papić, Anica

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:369164>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Anica Papić

**Samopoštovanje i crte ličnosti s obzirom na
redosljed rođenja**

Završni rad

Zadar, 2023

Sveučilište u Zadru

Preddiplomski sveučilišni studij psihologije
(jednopedmetni)

Anica Papić

**Samopoštovanje i crte ličnosti s obzirom na
redosljed rođenja**

Završni rad

Student/ica:

Anica Papić

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Marina Vidaković

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Anica Papić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Samopoštovanje i crte ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 16. rujna 2023.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
1.1. Redoslijed rođenja.....	3
1.1.1. Osobine ličnosti i redoslijed rođenja	4
1.1.2. Redoslijed rođenja i Velikih Pet osobina ličnosti.....	5
1.2. Samopoštovanje i redoslijed rođenja.....	6
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE.....	8
2.1. Cilj.....	8
2.2. Istraživački problemi	8
2.3. Hipoteze.....	8
3. METODA	9
3.1. Sudionici	9
3.2. Mjerni instrumenti.....	9
3.2.1 Rosenbergova skala samopoštovanja.....	9
3.2.2. Inventar ličnosti IPIP 50	10
3.3. Postupak.....	10
4. REZULTATI.....	11
4.1. Razlike u samopoštovanju s obzirom na redoslijed rođenja.....	12
4.2. Razlike u crtama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja	13
4.3. Povezanost samopoštovanja i crta ličnosti	14
5. RASPRAVA	15
6. ZAKLJUČCI.....	23
7. LITERATURA.....	24

SAŽETAK

Redoslijed rođenja jedno je od temeljnih ljudskih iskustava za koje se univerzalno smatra da određuje koliko smo inteligentni, samouvjereni, odgovorni, društveni, otvoreni za nova iskustva i slično. Rasprava o povezanosti redoslijeda rođenja s osobnošću i samopoimanjem izazvala je kontinuiran interes tijekom proteklih stotinu godina, kako od strane šire javnosti tako i od strane znanstvenika. Osobnost podrazumijeva karakteristične i donekle predvidljive obrasce ponašanja koje svaka osoba razvija, svjesno i nesvjesno, kao svoj način života. Nadalje, samopoštovanje se odnosi na subjektivnu procjenu pojedinca o njegovoj ili njezinoj vrijednosti kao osobe. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati razlike u samopoštovanju i crtama ličnosti (savjesnost, ugodnost, emocionalna stabilnost, ekstraverzija, intelekt) između prvorodne i kasnije rođene djece kod osoba u dobi od 18 do 25 godina. U istraživanju su sudjelovala 154 sudionika pri čemu je broj muškaraca bio $N=37$, dok je broj žena bio $N=116$. Za ispitivanje samopoštovanja korištena je *Rosenbergova skala samopoštovanja* (Rosenberg, 1965) dok je ličnost ispitana skraćenom hrvatskom verzijom markera velepetoroga modela ličnosti (Mlačić i Goldberg, 2007). Utvrđeno je kako prvorodeni muškarci imaju više samopoštovanje u odnosu na kasnije rođene muškarce dok se samopoštovanje ženskih sudionica nije razlikovalo s obzirom na redoslijed rođenja. Nadalje, prvorodeni i kasnije rođeni se nisu razlikovali u crtama ekstraverzije, emocionalne stabilnosti, savjesnosti i ugodnosti dok su prvorodeni postizali više rezultate u intelektu u odnosu na kasnije rođene. Također je utvrđena pozitivna povezanost samopoštovanja te ekstraverzije, savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta. Trenutna studija nije pružila veliku podršku Sullowayevoj teoriji, ali su dobiveni rezultati u skladu s novijim saznanjima o redoslijedu rođenja te stoga upućuju na potrebu daljnjih istraživanja.

Ključne riječi: redoslijed rođenja, crte ličnosti, samopoštovanje

SUMMARY

Birth order is one of the most pervasive human experiences that is universally believed to determine how intelligent, confident, responsible, social, open to new experiences, and the like we are. The debate over the relationship of birth order to personality and self-concept has gained continuous interest over the past hundred years, both from the general public and from scholars. Personality is defined as the characteristic, and to some extent predictable, behavioral response patterns that each person develops, both consciously and unconsciously, as their way of life. Furthermore, self-esteem refers to an individual's subjective assessment of his or her worth as a person. The aim of this research was to examine the differences in self-esteem and personality traits (conscientiousness, agreeableness, emotional stability, extraversion, intellect) between first-born and later-born children in persons aged 18 to 25. The research was conducted in person in university classrooms. The study involved 154 participants, where the number of men was $N=37$, while the number of women was $N=116$. Rosenberg's self-esteem scale (Rosenberg, 1965) was used to examine self-esteem, while personality was examined with a shortened Croatian version of the Big Five personality model markers (Mlačić and Goldberg, 2007). It was found that first-born males have higher self-esteem compared to later-born males, while the self-esteem of female participants did not differ with respect to birth order. Furthermore, first-borns and later-borns did not differ in traits of extraversion, emotional stability, conscientiousness and agreeableness, while first-borns achieved higher results in intellect compared to later-borns. A positive connection between self-esteem and extraversion, conscientiousness, emotional stability and intellect was also established. The current study did not provide much support for Sulloway's theory, but the results obtained are consistent with recent knowledge about birth order and therefore suggest the need for further research.

Key words: birth order, personality traits, self-esteem

1. UVOD

Obitelj u kojoj osoba odrasta znatno utječe na niz psihičkih karakteristika od kojih mnoge ostaju relativno stabilne tijekom cijelog života. Odavno je poznato da braća i sestre imaju važnu ulogu u životu pojedinca i da su odnosi između braće i sestara jedinstveni po tome što se na brata ili sestru može gledati kao na prijatelja, pseudo-roditelja, nekoga s kim se može natjecati i osobu od povjerenja (Fisher i Lindquist, 1993). Kako braća i sestre utječu jedni na druge? Zašto su djeca unutar iste obitelji toliko različita? Gdje leže korijeni njihovih razlika i sličnosti? Ljudi su kroz prošlost pokušali odgovoriti na ova pitanja, a jedan od čimbenika koji je pritom došao u fokus jest redoslijed rođenja.

1.1. Redoslijed rođenja

Redoslijed rođenja odnosi se na položaj koji dijete zauzima u obitelji i koji se uspostavlja kada se rodi. Postoje četiri općeprihvaćena položaja: jedino dijete, prvorođeno dijete, srednje rođeno dijete i najmlađe dijete (Passey, 2012). Ti se položaji mogu promijeniti tijekom života; na primjer, neka su djeca prvo bila jedinci, a potom prvorođenci. Psiholozi obično razlikuju biološki (redni) i funkcionalni (psihološki) redoslijed rođenja (Carette i sur., 2011). Biološki redoslijed rođenja označava stvarni slijed u kojem su djeca rođena. Funkcionalni redoslijed rođenja, s druge strane, uzima u obzir specifične odnose između djeteta i njegove braće i sestara. Na primjer, ako najstarije dijete živi u drugom kućanstvu, drugorođeno dijete postaje funkcionalno prvorođeno. U većini slučajeva, međutim, biološki redoslijed rođenja odgovara funkcionalnom. Zbog nedostatka detaljnih informacija o obiteljskim odnosima, biološki redoslijed rođenja često se koristi kao zamjena za funkcionalni redoslijed rođenja. Nadalje, često se pretpostavlja da glavna razlika u iskustvima vezanim uz obitelj postoji između prvorođenog djeteta i kasnije rođene djece, što znači da su drugorođena i trećerođena djeca, itd. sva spojena u kategoriju kasnije rođene djece.

Ideja da redoslijed rođenja može imati dugoročan učinak na život pojedinca već dugi niz godina intrigira laike, ali i znanstvenike. Brojni su istraživači tako proučavali povezanost redoslijeda rođenja s različitim varijablama uključujući intelektualno funkcioniranje (Wichman, 2006), sposobnost učenja (Black i sur., 2005), ovisnost (Aslam, 2015), anksioznost (Ernst i Angst, 2012) te akademska postignuća (Kour, 2022). Rezultati ovih studija sugeriraju da redoslijed rođenja ima određeni učinak na cjelokupni razvoj osobnosti. Međutim, nalazi su također nedosljedni, osobito u području samopoimanja i crta ličnosti (Fisher i Lindquist, 1993). Iz tog razloga, odnos redoslijeda rođenja, samopoštovanja i crta ličnosti bit će u fokusu ove studije.

1.1.1. Osobine ličnosti i redoslijed rođenja

Osobnost podrazumijeva karakteristične i donekle predvidljive obrasce ponašanja koje svaka osoba razvija, svjesno i nesvjesno, kao svoj način života (Heng i sur., 2017). Psiholozi su zauzeli mnogo različitih pristupa proučavanju osobnosti, uključujući biološke, kognitivne teorije, teorije učenja, kao i teorije redoslijeda rođenja. Ideju da redoslijed rođenja ima utjecaj na osobnost prvi je otkrio Francis Galton koji je 1874. godine analizirao uzorak engleskih znanstvenika kako bi otkrio da su, u nerazmjernom omjeru, zastupljeni prvorođenci. Zaključio je da najstariji sinovi uživaju specijalan tretman roditelja, što im omogućuje intelektualni napredak.

Polu stoljeća kasnije, Alfred Adler (1928) proširio je psihologiju redoslijeda rođenja i opisao opću dinamiku koja se događa u obiteljima kako se svako dijete rađa. Adler predlaže da se prvorođeno dijete, koje je ujedno i jedino dijete, tretira kao središte svemira njegovih roditelja. Međutim, to se mijenja kada se rodi drugo dijete. Prema Adleru, prvorođeno dijete nikada se u potpunosti ne oporavi od traume gubitka položaja kada se rodi drugo dijete. Ovi osjećaji kasnije u životu manifestiraju se potrebom najstarijeg djeteta za pripadnošću i postignućima. Najmlađe dijete, s druge strane, koncentrirano je na sustizanje starije braće i sestara, dok je relativno sigurno da će biti obasipano ljubavlju svojih roditelja. Prvorođeno dijete također često zauzima roditeljsku ulogu u ophođenju prema mlađem bratu ili sestri što kod mlađeg djeteta može izazvati pobunu protiv autoriteta i natjecateljski stav tijekom svog života.

Gotovo 70 godina nakon Adlerovih zapažanja, Frank Sulloway (1996) revitalizirao je znanstvenu raspravu predloživši teoriju koja objašnjava razlike u redoslijedu rođenja iz evolucijske perspektive. Primjenom svoje nove teorijske perspektive, Sulloway je potvrdio gledište da se osobnost odrasle osobe sustavno razlikuje po redoslijedu rođenja. Prema Sullowayu, izvor ovih razlika nije, kako se tradicionalno tvrdi, različito roditeljsko postupanje prema djeci različitog reda rođenja. Umjesto toga, Sullowayeva pretpostavka je bila da učinci redoslijeda rođenja proizlaze iz natjecanja među braćom i sestrama dok se bore za mjesto u obitelji. Prvorođeni, koji imaju prvi izbor obiteljske uloge, pokušavaju zadovoljiti svoje roditelje na tradicionalan način - uspjehom u školi i odgovornim ponašanjem. Također usvajaju uvjerenja, stavove i karakteristike ličnosti koje odražavaju roditeljska uvjerenja, stavove i karakteristike ličnosti; Sulloway je to zrcaljenje nazvao "podržavanjem roditeljskog statusa quo". Nastali karakter prvorođene odrasle osobe je savjestan i konzervativan. Nasuprot njima, kasnije rođeni se odupiru statusu quo, dok traže

alternativne načine da se istaknu u očima svojih roditelja. Sukladno tome, kao odrasli imaju karakter kojeg obilježava empatični međuljudski stil, težnja za jedinstvenošću i politička stajališta koja su i egalitarna i antiautoritarna. Ukratko, oni su „rođeni za pobunu“. Sulloway je dalje osuvremenio rad u ovom području korištenjem petofaktorskog modela osobnosti (McCrae i Costa, 1994) koji uključuje ekstrovertnost, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost prema iskustvu, kako bi opisao strategije koje djeca koriste kako bi maksimizirali roditeljsko ulaganje.

1.1.2. Redoslijed rođenja i Velikih Pet osobina ličnosti

Meta analiza koju provodi Sulloway pokazuje da je status prvorođenog djeteta u negativnoj korelaciji s ugodnošću. Ugodnost, kao jedna od dimenzija petofaktorskog modela, obuhvaća ponašanja kao što su toplina, ljubaznost, povjerenje i iskrenost. Budući da su prvorođeni u dominantnom položaju nad mlađom braćom i sestrama, od kasnije rođenih se očekuje da minimiziraju sukob s prvorođenim što mogu postići iskazujući ugodnost. Nekoliko istraživanja pružilo je podršku ovom gledištu (Jefferson, 1998; Michalski i Shackelford, 2002). Međutim, neki istraživači navode (Damian i Roberts, 2015; Rohrer i sur., 2015) da se prvorođeni i kasnije rođeni ne razlikuju u dimenziji ugodnosti.

Neuroticizam ili negativna emocionalnost obuhvaća nervozu, neraspoloženje, iritabilnost i emocionalnu reaktivnost. Što se tiče ove dimenzije, Sulloway predviđa različite ishode ovisno o različitim facetama emocionalne stabilnosti. Konkretno, pretpostavlja da će prvorođena djeca biti anksioznija i brže se razljutiti dok će kasnije rođena djeca biti depresivnija, ranjivija, samosvjesnija i impulzivnija. S obzirom na to da su sastavne osobine dimenzije emocionalne stabilnosti različito povezane s redoslijedom rođenja, Sulloway predviđa da će stoga vjerojatno pokazati neznačajne rezultate kada se uzmu kao jedinstveni konstrukt. U skladu s ovom pretpostavkom, u mnogim istraživanjima nije utvrđena razlika u emocionalnoj stabilnosti između prvorođene i kasnije rođene djece (Marini i Kurtz, 2001; Dixon i sur., 2008).

Savjesnost uključuje komponente kao što su organiziranost, potreba za kontrolom, temeljitost, opreznost, te sklonost marljivom trudu i uspjehu. Sulloway je pretpostavio i utvrdio kako status prvorođenca pozitivno korelira sa savjesnošću zbog tendencije prvorođenaca da se ponašaju u skladu s roditeljskim očekivanjima i vrijednostima kako bi zadržali ulogu „najvažnijeg djeteta“. Prvorođenci također pokušavaju zadovoljiti svoje roditelje glumeći zamjenske roditelje za svoju braću i sestre, što je ponašanje koje može povećati savjesnost. Paulhus i suradnici (1999) potvrđuju ovo stajalište navodeći da su

prvorođeni u njihovim istraživanjima uistinu postigli veći rezultat na dimenziji savjesnosti. Nasuprot tome, Damian i Roberts (2015) navode da redosljed rođenja nije povezan sa savjesnošću ili bilo kojom dimenzijom osobnosti.

Ekstrovertnost uključuje uzorak pričljivosti, asertivnosti i aktivnosti nasuprot šutnji, pasivnosti i suzdržanosti. Sulloway pretpostavlja da između prvorođenih i kasnije rođenih postoje razlike u konkretnim facetama ekstrovertnosti. Tako navodi da su prvorođenčad više ekstrovertirana od kasnije rođene djece, u smislu da su asertivna i dominantna, dok su kasnije rođena djeca više ekstrovertirana u smislu da su društvena i željna zabave. Dominacija i društvenost bitno su različite osobine ličnosti, iako su zajedno klasificirane unutar modela pet faktora. Prema tome, prvorođenčad i kasnije rođena djeca trebali bi postizati slične ukupne rezultate u dimenziji ekstrovertnosti. Navedeno podržava istraživanje Becka i suradnika (2006) koji su pokazali da prvorođenčad postižu više rezultate na asertivnosti, a kasnije rođeni na društvenosti.

Naposljetku, Sulloway je postavio hipotezu i otkrio da je prvorođeni status u negativnoj korelaciji s otvorenošću iskustvu. Otvorenost iskustvu karakterizira mašta, znatiželja, fleksibilnost i kreativnost. Prema Sullowayu, veća otvorenost olakšava potragu za alternativnim strategijama traženja ulaganja od strane roditelja, što koristi kasnije rođenoj djeci motivirajući potragu za nezauzetim mjestima unutar obitelji. Literatura o redosljedu rođenja potvrđuje ova očekivanja. Kasnije rođeni su skloniji propitivati autoritet i opirati se pritisku konformiranja. Nasuprot tome, prvorođenci nastoje podržati konvencionalnu moralnost (Healey i Ellis, 2007).

1.2. Samopoštovanje i redosljed rođenja

Samopoštovanje se definira kao „subjektivna procjena pojedinca o njegovoj ili njezinoj vrijednosti kao osobe“ (Donnellan i sur., 2011). Vrlo je važna determinanta čovjekova razvoja budući da pozitivna ili negativna slika sebe, odnosno vlastitih sposobnosti, može utjecati na emocionalna iskustva koja osoba doživljava, buduća ponašanja, ali i na cjelokupnu psihološku prilagodbu (Berk, 2015). Samopoštovanje se formira rano u životu, a bitnu ulogu u njegovu razvoju ima obiteljska atmosfera koja između ostalog uključuje i redosljed rođenja.

Alfred Adler (1928) prvi je predložio kako je redosljed rođenja, između ostalog, povezan i sa samopoštovanjem. Adler je vjerovao kako je uloga svakog pojedinca unutar obitelji jedinstvena, s različitim očekivanjima, problemima i izazovima, no kada su oni prevladani, krajnji rezultat je izjednačen s pozitivnim samopoštovanjem. Adler također

teoretizira da se posljednje rođena djeca mogu osjećati inferiorno jer su mlađa, slabija i manje iskusna od drugih u svojoj okolini. Nasuprot tome, Adams (1972) pretpostavlja kako će prvorođenčad imati niže samopoštovanje od kasnije rođene djece a razlog tomu je roditeljsko neiskustvo, nedosljednost ili pretjerano ugađanje djetetu, nakon čega slijedi smanjenje pažnje kada se rodi sljedeći brat ili sestra.

Zimbardo i Formica (1963), s druge strane, razlike u samopoštovanju između starije i mlađe djece, objašnjavaju procesom društvene usporedbe. Naime, ovi autori tvrde kako se prvorođena djeca uspoređuju s roditeljima, dok se kasnije rođeni uspoređuju sa svojom starijom braćom i sestrama. Prema ovoj teoriji, usporedba roditelj-dijete kod prvorođenih općenito je lošija od usporedbe dijete-dijete kod kasnije rođenih. Stoga su Zimbardo i Formica predvidjeli da će prvorođeni imati niže samopouzdanje od kasnije rođenih. Međutim, njihove pretpostavke nisu potvrđene.

Kontradiktorno ovoj pretpostavci, Falbo (1981) je otkrio da prvorođenčad imaju veće samopoštovanje u usporedbi s kasnije rođenom djecom, s najnižim samopoštovanjem kod srednje rođenih. Ovi nalazi objašnjeni su revizijom procesa društvene usporedbe koju su predložili Zimbardo i Formica. Konkretno, Falbo tvrdi da je najčešća usporedba koju djeca prave ona između sebe i svoje braće i sestara. To znači da se prvorođeni uspoređuju ponajprije sa svojom mlađom braćom i sestrama, a ne sa svojim roditeljima, kao što su pretpostavili Zimbardo i Formica. Nadalje, to znači da se posljednje rođeni uspoređuju s braćom i sestrama koji su svi stariji od njega. S obzirom na to da su prvorođeni stariji (i stoga veći, snažniji itd.) od svoje mlađe braće i sestara, ishod usporedbe braće i sestara za prvorođenčad bi gotovo neizbježno bio pozitivniji nego za posljednje rođene. Dakle, ako ovaj proces socijalne usporedbe uistinu određuje samopoštovanje, za očekivati je da će prvorođeni imati više samopoštovanje nego posljednji. Za srednje rođene, proces socijalne usporedbe dao bi mješovite rezultate. Većina srednje rođene djece smatrala bi se superiornijom u odnosu na posljednje rođene, ali inferiorni u odnosu na prvorođenčad. Posljedično, moglo bi se očekivati da će razviti umjereno pozitivno samopoštovanje. Budući da jedina djeca ne bi iskusila ovu usporedbu braće i sestara, ovaj proces ne bi utjecao na njihovo samopoštovanje. Stoga bi i oni razvili umjerenu razinu samopoštovanja, iako iz drugačijih razloga nego kod srednje rođenih.

S obzirom na ove kontradiktorne empirijske dokaze, teško je opravdati jasne hipoteze o smjeru razlika u crtama ličnosti i samopoštovanju prema redoslijedu rođenja. Međutim, potreba za dodatnim istraživanjima je jasna. Naime, kao što Adams (1972) ističe, intuitivno je očekivati da će roditelji različito tretirati djecu koja zauzimaju različite položaje u obitelji i da

će takve varijacije u roditeljskim ponašanjima utjecati na karakteristike ličnosti kao i na samopoštovanje pojedinca. Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati razlike u crtama ličnosti i samopoštovanju s obzirom na redoslijed rođenja.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

2.1. Cilj

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati razlike u samopoštovanju i crtama ličnosti (savjesnost, ugodnost, emocionalna stabilnost, ekstraverzija, intelekt) između prvorođene i kasnije rođene djece.

2.2. Istraživački problemi

1. Ispitati postoji li razlika u razini samopoštovanja s obzirom na redoslijed rođenja (prvorođeni i kasnije rođeni).
2. Ispitati postoji li razlika u ugodnosti, emocionalnoj stabilnosti, ekstraverziji, otvorenosti iskustvu i savjesnosti s obzirom na redoslijed rođenja (prvorođeni i kasnije rođeni).
3. Utvrditi postoji li povezanost između samopoštovanja i crta ličnosti (ugodnost, emocionalna stabilnost, ekstraverzija, otvorenost iskustvu, savjesnost).

2.3. Hipoteze

1. U skladu s Falbovim modelom društvene usporedbe, koji pretpostavlja kako se prvorođeni uspoređuju ponajprije sa svojom mlađom braćom i sestrama dok suprotno vrijedi za kasnije rođenu djecu, očekuje se da će prvorođena djeca imati više samopoštovanje nego kasnije rođena djeca (Falbo, 1981). Budući da su prvorođeni stariji (i stoga veći, snažniji itd.) od svoje mlađe braće i sestara, očekivano bi bilo da će ishod usporedbe za prvorođenčad biti pozitivniji nego za kasnije rođene.
2. U skladu sa Sullowayevom teorijom redoslijeda rođenja, očekuje se da će prvorođeni u odnosu na kasnije rođene imati više razine savjesnosti, a niže razine ugodnosti i intelekta dok se ne očekuje razlika između prvorođenih i kasnije rođenih u ekstraverziji i emocionalnoj stabilnosti (Sulloway, 1996).
3. Očekuje se pozitivna korelacija ugodnosti, savjesnosti, emocionalne stabilnosti, ekstraverzije i intelekta sa samopoštovanjem.

3. METODA

3.1. Sudionici

Ciljna skupina u regrutaciji sudionika bili su muškarci i žene mlađe odrasle dobi, od 18 do 30 godina. U istraživanju su sudjelovala 154 sudionika, odnosno 116 žena (75.3%) i 37 muškaraca (24%) mlađe odrasle dobi. Svi sudionici istraživanja bili su studenti pri čemu su najzastupljeniji bili studenti kroatistike (15.6%), psihologije (14.9%) te ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (14.3%). Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno što bi moglo objasniti veću zastupljenost žena budući da su među volonterima općenito zastupljenije žene. Raspon godina sudionika iznosio je od 19 do 31 godine, dok je prosječna dob sudionika iznosila 21.3 godine. Sudionici su s obzirom na redoslijed rođenja podijeljeni u dvije skupine. Skupina prvorodenih je obuhvaćala prvorodenu djecu (N=53) i jedince (N=13) te je ukupno činila 42.6% uzorka dok je skupina kasnije rođenih (N=87) obuhvaćala svu kasnije rođenu djecu (drugorođenu, trećerođenu...) te je činila 56.5% cjelokupnog uzorka.

3.2. Mjerni instrumenti

U istraživanju je korištena Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965) te skraćena hrvatska verzija markera velepetoroga modela ličnosti (eng. *International Personality Item Pool IPIP 50*, Mlačić i Goldberg, 2007). Osim navedenih instrumenata, upitnik je sadržavao i sociodemografska pitanja vezana uz dob i spol sudionika te pitanja o redoslijedu rođenja ispitanika.

3.2.1 Rosenbergova skala samopoštovanja

Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965) je najčešće korištena skala za mjerenje globalnog samopoštovanja koju je na hrvatskom uzorku validirao Bezinović (1988). Skala se sastoji od 10 čestica, od kojih je 5 formulirano u pozitivnom smjeru, a 5 u negativnom. Primjer pozitivne čestice je „Općenito gledajući zadovoljan sam sobom.“, a negativne „Osjećam da nema puno toga čime bih se mogao ponositi.“. Zadatak ispitanika je da daju odgovore na dane čestice na skali procjene od 5 stupnjeva od 1 (uopće se ne odnosi na mene) do 5 (u potpunosti se odnosi na mene). Viši rezultati na skali ukazuju na višu razinu samopoštovanja. Pokazalo se da ljestvica ima visoku unutarnju konzistentnost, visoku test-retest pouzdanost, kao i konvergentnu i diskriminantnu valjanost (Sbicigo i sur., 2010). Cronbach Alpha koeficijent, koji predstavlja mjeru unutarnje dosljednosti skupa tvrdnji, je za skalu samopoštovanja u ovoj studiji iznosio 0.884.

3.2.2. Inventar ličnosti IPIP 50

Inventar ličnosti (IPIP) je test osobnosti koji ima dvije verzije: punu verziju sa 100 čestica i kratku verziju sa 50 čestica. U ovom istraživanju primijenjen je Inventar ličnosti IPIP 50 (Mlačić i Goldberg, 2007), hrvatska adaptirana i validirana verzija originalnoga instrumenta International Personality Item Pool (IPIP; Goldberg, 1999). Instrument se sastoji od 50 kratkih tvrdnji, koje opisuju uobičajeno ponašanje ljudi unutar kojih je sadržano pet subskala od kojih svaka mjeri po jednu od pet dimenzija ličnosti. Svaka subskala sadrži 10 čestica. Subskale su: ekstraverzija (npr. *Sam/a započinjem razgovore*), ugodnost (npr. *Zanimaju me drugi ljudi*), savjesnost (npr. *Uvijek sam spreman/na*), emocionalna stabilnost (npr. *Lako podliježem stresu*) te intelekt (npr. *Imam bujnu maštu*). Što je veći rezultat određene subskale, to je i veća razina određene crte ličnosti. Metrijske karakteristike na hrvatskom uzorku studenata su zadovoljavajuće, odnosno koeficijent pouzdanosti pokazao se zadovoljavajućim na svih pet dimenzija ličnosti (Cronbach's alpha > .80) (Mlačić i Goldberg, 2007). Isto je utvrđeno i podacima ovog istraživanja. Naime, pouzdanost mjerena Cronbach alpha koeficijentom iznosi 0.88 za podljestvicu ekstraverzije, 0.83 za podljestvicu ugodnosti, 0.82 za podljestvicu savjesnosti, 0.88 za podljestvicu emocionalne stabilnosti te 0.81 za podljestvicu intelekta.

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno uživo u učionicama Sveučilišta u Zadru. Prije početka istraživanja, sudionicima je rečeno da je sudjelovanje u istraživanju potpuno anonimno i dobrovoljno te da će se prikupljeni podaci upotrijebiti isključivo u istraživačke svrhe. Sudionici su zamoljeni da odgovaraju iskreno te da odgovore na sva pitanja. Primjena upitnika bila je grupna, a način ispunjavanja upitnika papir-olovka. Postupak popunjavanja upitnika je trajao 30 minuta. Također, istraživanje je odobreno od strane Etičkog povjerenstva Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru.

4. REZULTATI

U svrhu odgovora na istraživačke probleme izračunati su deskriptivni podaci te su provedene analize u svrhu provjere normalnosti distribucije rezultata sudionika na svakoj pojedinoj skali. Dobiveni podaci prikazani su u *Tablici 1*.

Tablica 1. Prikaz deskriptivnih podataka i indeksa oblika distribucije rezultata na skalama osobina ličnosti te samopoštovanja ($N=154$).

Varijabla	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min	Max	SI	KI	K-S	<i>p</i>
Ekstraverzija	154	33.40	7.30	14.00	48.00	-0.23	-0.33	0.06	>.20
Ugodnost	154	39.64	5.79	24.00	50.00	-0.57	0.10	0.11	<.1
Savjesnost	154	37.68	6.40	20.00	49.00	-0.44	-0.41	0.09	<.15
Emocionalna stabilnost	154	30.01	7.40	13.00	49.00	0.07	-0.36	0.07	> .20
Intelekt	154	36.87	5.40	18.00	49.00	-0.01	0.29	0.08	> .20
Samopoštovanje	154	38.05	7.34	12.00	50.00	-0.56	0.08	0.75	> .20

LEGENDA:

Min - minimalna vrijednost

Max - maksimalna vrijednost

SI- indeks asimetričnosti

KI- indeks kurtičnosti

K-S- rezultat Kolmogorov-Smirnov D testa

Prema rezultatima dobivenim na temelju Kolmogorov-Smirnov D testa može se zaključiti da distribucija rezultata na skali ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti, emocionalne stabilnosti, intelekta i samopoštovanja ne odstupa od normalne (*Tablica 1*). Indeksi asimetričnosti i kurtičnosti su unutar granica prihvatljivosti. Naime, prema Klineu (2005) granice prihvatljivosti za vrijednost indeksa asimetričnosti kreću se od -3 do 3, dok se za vrijednost

indeksa kurtičnosti kreću od -8 do 8. S obzirom na navedeno, u daljnjoj su statističkoj obradi rezultata korišteni parametrijski postupci.

Prije samog odabira i provođenja određenog tipa analize, provjerena je homogenost varijanci rezultata utvrđenim na poduzorcima prvorodjenih i kasnije rođenih ispitanika, provedbom Leveneovog testa za svaku ispitivanu varijablu. Dobiveni podaci prikazani su u *Tablici 2*.

Tablica 2. Prikaz rezultata Leveneovog testa za provjeru homogenosti varijance ($N=154$; $N_{\text{prvorodeni}}=66$, $N_{\text{kasnije rođeni}}=87$).

Varijabla	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Ekstraverzija	0.57	151	.450
Ugodnost	0.06	151	.815
Savjesnost	0.04	151	.849
Emocionalna stabilnost	1.45	151	.230
Intelekt	1.98	151	.162
Samopoštovanje	0.42	151	.519

Provedbom Leveneovog testa utvrđeno je kako je preduvjet homogenosti varijanci podataka prikupljenih na skupinama prvorodjenih i kasnije rođenih ispitanika zadovoljen kod svih ispitivanih varijabli (*Tablica 2*).

4.1. Razlike u samopoštovanju s obzirom na redoslijed rođenja

U svrhu utvrđivanja postojanja razlike u samopoštovanju s obzirom na redoslijed rođenja ispitanika (prvorodjeni – kasnije rođeni) proveden je *t*-test za nezavisne uzorke. Dobiveni rezultati prikazani su u *Tablici 3*.

Tablica 3. Prikaz rezultata *t*-testa za ispitivanje razlika u samopoštovanju s obzirom na redoslijed rođenja (prvorodjeni-1, kasnije rođeni-2).

Varijabla	M_1	M_2	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	N_1	N_2	SD_1	SD_2
samopoštovanje	38.71	37.63	0.90	151	.370	66	87	7.83	6.96

Nije utvrđena statistički značajna razlika u samopoštovanju između prvorodjenih i kasnije rođenih ispitanika (*Tablica 3*).

Budući da su spolne razlike u samopoštovanju dobro dokumentirane, pri čemu muškarci dosljedno iskazuju više samopoštovanje od žena, proveden je *t*-test za nezavisne uzorke zasebno za muške i ženske sudionike kako bi se ispitalo postoje li razlike u samopoštovanju između prvorodjenih i kasnije rođenih s kod sudionika različitog spola. Dobiveni rezultati prikazani su u *Tablici 4*.

Tablica 4. Prikaz rezultata *t*-testa za ispitivanje razlika u samopoštovanju s obzirom na redosljed rođenja (prvorodeni-1, kasnije rođeni-2) kod sudionika različitog spola.

Varijabla	Spol	M_1	M_2	t	df	p	N_1	N_2	SD_1	SD_2
Samopoštovanje	ženski	37.6	38.04	0.3	114	.762	48	68	8.32	7.19
Samopoštovanje	muški	41.67	36.06	2.87	34	.007	18	18	5.53	6.19

Utvrđena je statistički značajna razlika u samopoštovanju između prvorodene i kasnije rođene djece kod muških sudionika pri čemu prvorodeni imaju više samopoštovanje. Međutim, nije utvrđena statistički značajna razlika u samopoštovanju između prvorodjenih i kasnije rođenih ženskih sudionica (*Tablica 4*).

4.2. Razlike u crtama ličnosti s obzirom na redosljed rođenja

U svrhu utvrđivanja postojanja razlike u samopoštovanju s obzirom na redosljed rođenja ispitanika (prvorodeni – kasnije rođeni) proveden je *t*-test za nezavisne uzorke. Dobiveni rezultati prikazani su u *Tablici 5*.

Tablica 5. Prikaz rezultata *t*-testa za ispitivanje razlika u ekstraverziji, ugodnosti, savjesnosti, emocionalnoj stabilnosti i intelektu s obzirom na redosljed rođenja (prvorodeni-1, kasnije rođeni-2).

Varijabla	M_1	M_2	t	df	p	N_1	N_2	SD_1	SD_2
Ekstraverzija	32.62	34.01	1.16	151	.246	66	87	7.14	7.44
Ugodnost	39.95	39.40	0.58	151	.562	66	87	5.93	5.75

Savjesnost	36.88	38.30	1.36	151	.176	66	87	6.58	6.27
Emocionalna Stabilnost	30.64	29.57	0.88	151	.383	66	87	7.09	7.67
Intelekt	37.08	36.63	0.50	151	.616	66	87	6.17	4.74

Nije utvrđena statistički značajna razlika u ekstraverziji, ugodnosti, savjesnosti i emocionalnoj stabilnosti između prvorođenih i kasnije rođenih ispitanika (*Tablica 5*).

4.3. Povezanost samopoštovanja i crta ličnosti

Kako bi se utvrdilo postoji li povezanost između samopoštovanja te ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Dobiveni rezultati prikazani su u *Tablici 6*.

Tablica 6. Prikaz Pearsonovih koeficijenata korelacije između samopoštovanja te ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta ($N=154$).

Varijabla	Samopoštovanje	Ekstraverzija	Ugodnost	Savjesnost	Emocionalna Stabilnost	Intelekt
Samopoštovanje	1	.42**	.06	.51**	.56**	.19**
Ekstraverzija		1	.18*	.2*	.24*	.22*
Ugodnost			1	.24**	-.06	.22**
Savjesnost				1	.31**	.21**
Emocionalna stabilnost					1	-.09
Intelekt						1

* $p < .05$

** $p < .01$

Utvrđene su statistički značajne umjerene i niske pozitivne korelacije samopoštovanja s ekstraverzijom, savjesnosti, emocionalnom stabilnosti i intelektom (*Tablica 6*). Utvrđena je i statistički značajna niska pozitivna povezanost ekstraverzije te ugodnosti, savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta. Nadalje, utvrđene su statistički značajne niske pozitivne korelacije ugodnosti te savjesnosti i intelekta. Također je utvrđena statistički značajna niska pozitivna povezanost savjesnosti te emocionalne stabilnosti i intelekta.

5. RASPRAVA

Rasprava o povezanosti redoslijeda rođenja s osobnošću izazivala je stalni interes tijekom proteklih stotinu godina, kako od strane šire javnosti tako i od strane znanstvenika. Knjige o redoslijedu rođenja i njegovoj važnosti za dječju osobnost, inteligenciju, samopoštovanje i budući uspjeh među najprodavanijim su knjigama o roditeljstvu (Damian i Roberts, 2015). Ipak, unatoč popularnosti teorija o redoslijedu rođenja, empirijska istraživanja dala su rezultate koji su u najboljem slučaju nedosljedni (Healey i Ellis, 2007; Rohrer i sur., 2015; Shanahan i sur., 2014). Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati razlike u samopoštovanju i crtama ličnosti između prvorodene i kasnije rođene djece.

Prvi problem ovog istraživanja bio je ispitati razlikuju li se prvorodena i kasnije rođena djeca u razini samopoštovanja. S obzirom na prijašnja istraživanja (Osarenren i sur., 2008; Romeo, 1994), za pretpostaviti je bilo da će prvorodena djeca imati više samopoštovanje u odnosu na kasnije rođenu djecu. Razlog tomu, prema Falbu (1981), leži u činjenici da djeca samopoštovanje formiraju uspoređujući se sa svojom braćom i sestrama. Prilikom ovog procesa društvene usporedbe prvorodena djeca se primarno uspoređuju sa svojom mlađom braćom i sestrama dok se kasnije rođeni uspoređuju sa starijom braćom i sestrama. Budući da su prvorodeni velik dio mladosti veći, snažniji, pametniji itd. od svoje mlađe braće i sestara, Falbo je pretpostavljao da će ovaj proces društvene usporedbe rezultirati višim samopoštovanjem prvorodene u odnosu na kasnije rođenu djecu. Sukladno ovoj teoriji, postoji velik broj studija koje otkrivaju da prvorodenčad imaju višu razinu samopoštovanja nego kasnije rođena djeca (npr. Osarenren i sur., 2008; Romeo, 1994; Zervas i Sherman, 1994). Rezultati dobiveni u ovoj studiji djelomično potvrđuju ovu hipotezu. Naime, utvrđeno je više samopoštovanje prvorodene u odnosu na kasnije rođenu djecu kod muških sudionika, dok nije utvrđena statistički značajna razlika u samopoštovanju između prvorodjenih i kasnije rođenih ženskih sudionica. Navedeno je dobiveno i u istraživanju Lazić (2019) čiji su rezultati pokazali kako prvorodeni muškarci imaju više samopoštovanje u odnosu na drugorođene muškarce pri čemu nije nađena razlika u samopoštovanju između prvorodjenih i drugorođenih žena. Lazić ove nalaze objašnjava faktorima koji nisu ispitivani u istraživanju, ali su generalno povezani s visokim razinama samopoštovanja kao što su primjerice posao i obrazovanje. Naime, budući da uzorak čine mlade odrasle osobe, moguće je da su starija braća bila zadovoljnija upravo ovim aspektima svog života što je moglo utjecati na rezultate na ljestvici samopoštovanja. S obzirom na ovaj nalaz, važno je naglasiti da su dosadašnja istraživanja pružila čvrste dokaze da u samopoštovanju postoje spolne

razlike pri čemu muškarci imaju više samopoštovanje u odnosu na žene (Bleidorn i sur., 2016). Isto je dobiveno i u ovom istraživanju, naime muškarci su imali više samopoštovanje u odnosu na žene. Nadalje, istraživanja su pokazala da se muškarci i žene razlikuju u izvorima samopoštovanja. Tako su Schwalbe i Staples (1991) otkrili da žene veću važnost pridaju reflektiranim procjenama dok muškarci veću važnost pridaju društvenim usporedbama. Navedeno bi moglo objasniti nalaz da redoslijed rođenja utječe na samopoštovanje muškaraca, ali ne i žena. Budući da Falbo smatra da redoslijed rođenja utječe na samopoštovanje kroz proces društvene usporedbe a muškarci društvenim usporedbama pridaju veću važnost nego žene, ima smisla da bi samo samopoštovanje muškaraca bilo pod utjecajem redoslijeda rođenja. Drugim riječima, Falbova teorija je točna, ali vrijedi samo za muškarce. Žene, s druge strane, veću važnost pridaju reakcijama drugih ljudi na njih, a ne usporedbama sa braćom i sestrama, zbog čega redoslijed rođenja ne utječe na njihovo samopoštovanje.

Što se tiče jedinoorođene djece, koja su u ovoj studiji svrstana u kategoriju prvorođenih, dosadašnja istraživanja su utvrdila da zajedno s prvorođenom djecom općenito imaju više samopoštovanje od kasnije rođene djece (Fukuya i sur., 2021). Falbo i Polit (1987) također potvrđuju ove nalaze te navode kako oni ne mogu biti objašnjeni modelom društvene usporedbe. Umjesto toga, Falbo i Polit smatraju da je za visoko samopoštovanje jedinoorođene djece, a dijelom i prvorođene djece, ključna priroda i količina roditeljske interakcije sa svojom djecom. Navode kako je veća vjerojatnost da će jedinoorođena i prvorođena djeca biti planirana i željena te će vjerojatnije zahtijevati individualnu roditeljsku pažnju i interakciju nego kasnije rođeni. Ovaj roditeljski oprez i kontakt tako pozitivno utječu na djetetovo samopoštovanje i osjećaj vlastite vrijednosti što u konačnici dovodi do toga da jedinoorođeni i prvorođeni imaju više samopoštovanje u odnosu na kasnije rođene.

Konačno, važno je napomenuti da su rezultati istraživanja na ovom području nedosljedni tako da određene studije nisu pronašle nikakvu vezu između redoslijeda rođenja i samopoštovanja (Nystul, 1974; Schooler, 1972). Štoviše, postoje studije koje su otkrile suprotno, odnosno da kasnije rođeni imaju više samopoštovanje (Greenberg, 1963).

Drugi problem ovog istraživanja bio je utvrditi postoji li razlika u crtama ličnosti s obzirom na redoslijed rođenja. Prema suvremenim evolucijskim modelima, braća i sestre natječu se za maksimalno roditeljsko ulaganje i razvijaju strategije za povećanje roditeljske pažnje popunjavanjem različitih uloga unutar obitelji (Sulloway, 1996). Prvorođenče

ispunjava "tradicionalniju" ulogu, tako što je odgovoran, dominantan uzor, koji nastoji udovoljiti roditeljima, dok kasnije rođeno dijete ispunjava "buntovniju" ulogu, tako što je originalnije, opuštenije i druželjubivije. U skladu s tim, za očekivati je bilo da će prvorođeni postizati više rezultate na dimenziji savjesnosti, dok će kasnije rođeni postizati više rezultate na dimenzijama ugodnosti i intelekta. Nadalje, nije pretpostavljena razlika između prvorođenih i kasnije rođenih u ekstraverziji i emocionalnoj stabilnosti. Rezultati dobiveni u ovoj studiji djelomično su potvrdili navedene pretpostavke. Naime, nije utvrđena statistički značajna razlika prvorođenih i kasnije rođenih ispitanika u crtama ekstraverzije, emocionalne stabilnosti, savjesnosti, intelekta i ugodnosti.

Trenutna studija nije utvrdila statistički značajnu razliku u ugodnosti između prvorođene i kasnije rođene djece. Ovi rezultati proturječe Sullowayevim nalazima, koji je pretpostavio i otkrio da je status prvorođenog djeteta u negativnoj korelaciji s ugodnošću. Budući da su kasnije rođena djeca fizički manja i slabija od svoje starije braće i sestara, koriste se strategijama koje će smanjiti fizičke sukobe. Ove strategije su poznate kao strategije niske moći (engl. „low-power strategies“) te uključuju strpljivost i ljubaznost te, ako ništa drugo ne uspije, traženje roditeljske zaštite. Dakle, kako bi zavrijedili pažnju svojih roditelja i minimalizirali sukobljavanje sa starijima, kasnije rođeni topliji su, fleksibilniji i altruistični, a samim time i ugodniji. Nekoliko istraživanja je pružilo podršku ovom gledištu (Michalski i Shackelford, 2002; Saroglou i Fiasse, 2003). Međutim, u skladu s nalazima ove studije, neki istraživači (Damian i Roberts, 2015; Rohrer i sur., 2015) tvrde da se prvorođeni i kasnije rođeni ne razlikuju u dimenziji ugodnosti.

Nadalje, ovim istraživanjem nije utvrđena statistički značajna razlika između prvorođenih i kasnije rođenih u savjesnosti što je u suprotnosti s Sullowayevim nalazima, koji je utvrdio da su prvorođeni savjesniji. Pretpostavlja da su prvorođeni savjesniji od svoje braće i sestara zbog činjenice da će vjerojatnije osjećati potrebu ugoditi majci i ocu. Oni su oprezni u preuzimanju rizika jer žude za odobravanjem roditelja, što dovodi do toga da prvorođena braća i sestre pokazuju ponašanje koje je u korelaciji s moralom njihovih roditelja (Sulloway, 1996). Tendencija prvorođenih da budu uspješni u školi i drugim oblicima intelektualnog postignuća također je u skladu s njihovom snažnom motivacijom da zadovolje roditeljska očekivanja. Nadalje, prvorođena djeca se mogu postaviti i kao surogat-roditelji mlađima od sebe što vodi većoj savjesnosti radi preuzimanja uloga odraslih. Nasuprot tome, kasnije rođeni uživaju u prednostima uloge mlađih braće i sestara. Slažu se sa stajalištem da prvorođeni trebaju biti odgovorni i zaduženi za veći broj kućanskih poslova. Ovakav stav s vremenom

dovodi do toga da mlađa djeca postanu lijena, neodgovorna i nesavjesna. Paulhus i suradnici (1999) te Healey i Ellis (2007) potvrđuju ovakvo stajalište, navodeći da su prvorodeni u njihovim istraživanjima uistinu postizali više rezultate na dimenziji savjesnosti. Nasuprot tome, Michalski i Shackelford (2002) su u svojoj replici Sullowayevog istraživanja našli da status prvorodenog ne korelira sa savjesnosti. Moguće objašnjenje za ovakve proturječne nalaze ponudili su Ernst i Angst (1983) koji su na temelju opsežnog pregleda 40 godina rada na ovoj temi, zaključili da su većina učinaka redoslijeda rođenja na osobnost metodološki artefakti koji nestaju kada se u obzir uzmu vanjski faktori kao što su socioekonomski status i veličina obitelji. Damian i Roberts tako navode da roditeljski socioekonomski status (SES) može biti izvor pogreške u studijama redoslijeda rođenja jer su prvorodenčad obično nerazmjerno zastupljena u obiteljima s višim SES-om, zbog manjeg broja djece koji su prisutni u tim obiteljima. Nadalje, prethodna su istraživanja pokazala da roditelji s višim SES-om obično imaju višu razinu inteligencije i više izražene one osobine ličnosti koje bi im mogle pomoći da postanu uspješni (npr. visoka savjesnost) (Shanahan i sur., 2014). Dakle, roditelji s višim SES-om mogu svojoj djeci prenijeti višu razinu savjesnosti putem genetskih i ekoloških mehanizama neovisno o redoslijedu rođenja, ali budući da su prvorodeni prekomjerno zastupljeni među obiteljima s višim SES-om, može se činiti da su prvorodeni viši u savjesnosti zbog svog rodnog ranga. Stoga, iako se ova varijabla može kontrolirati, mnogi su istraživači previdjeli ovaj važan faktor i pripisali razlike u osobnosti redoslijedu rođenja (Damian i Roberts, 2015).

Nalaz da se prvorodeni i kasnije rođeni ispitanici ne razlikuju u dimenziji ekstraverzije u skladu je sa Sullowayevom teorijom. Naime, Sulloway je sugerirao da različite sastavne osobine, kao što su društvenost i dominacija u slučaju ekstraverzije, mogu biti različito povezane s redoslijedom rođenja i stoga pokazati neznčajne rezultate kada se uzmu kao jedinstveni konstrukt. Preciznije, pretpostavlja da prvorodena djeca ostvaraju više rezultate na subdimenziji asertivnosti dok kasnije rođena djeca ostvaraju više rezultate na subdimenziji društvenosti. Asertivnost, povezana sa statusom prvorodenog djeteta, rezultat je prednosti koju uživaju prvorodeni budući da su veći, jači i pametniji od svoje mlađe braće i sestara. Iz istog razloga bi prvorodeni trebali biti sigurniji u sebe. Prvorodeni također imaju tendenciju dominirati i zapovijedati mlađima te bi stoga trebali imati izraženija ponašanja koja vode asertivnosti i dominaciji. Nasuprot tome, za mlađu djecu su društvenost i pristupačnost važna sredstva za privlačenje roditeljske pažnje u obiteljskom okruženju koje karakterizira suparništvo između braće i sestara. To dovodi do zaključka da bi prvorodena i kasnije rođena

djeca trebala postizati slične ukupne rezultate u dimenziji ekstraverzije, što potvrđuje istraživanje koje su proveli Beck i suradnici (2006) koji su pokazali da su prvorodeni postigli više rezultate na asertivnosti, a kasnije rođeni na društvenosti. Navedeno ipak nisu potvrdila sva istraživanja; naime, Dixon i suradnici (2008) su utvrdili da kasnije rođena djeca ostvaraju više rezultate na dimenziji ekstraverzije.

Otvorenost iskustvu, ponekad poznata kao „intelekt“ kako se naziva u Big Five modelu (Goldberg, 1992), povezuje se s nekonvencionalnošću, avanturizmom i buntovnošću. U skladu s tim, Sulloway je pretpostavio da kasnije rođeni ostvaraju više rezultate na ovoj dimenziji u odnosu na prvorodenu djecu. Ovo predviđanje proizlazi iz zapažanja da prvorodeni nastoje zadovoljiti roditelje prilagođavajući se njihovom načinu razmišljanja, dok se kasnije rođena djeca nastoje što više odvojiti od roditeljskih i tradicionalnih vrijednosti. Nadalje, mlađa djeca, suočena sa fizički i intelektualno nadmoćnijom braćom i sestrama, traže vlastite interese koje bi roditelji smatrali vrijednima potpore. Budući da je posjedovanje širokih interesa također važan pokazatelj otvorenosti iskustvu kao osobine ličnosti, navedeno predstavlja daljnja potvrdu povezanosti statusa kasnije rođenog djeteta i otvorenosti iskustvu. Kasnije rođena djeca se također često doživljavaju kao „gubitnici obitelji“ ili odmetnici zbog njihove težnje da se udalje od obiteljskih vrijednosti. To naposljetku rezultira osjetljivošću na druge potlačene osobe i općenito podržavanjem društvenih promjena za ravnopravnost. Budući da borba za društvene promjene obično podrazumijeva preuzimanje rizika, kasnije rođeni su u odnosu na prvorodene također više avanturisti (Sulloway, 1996). Trenutna studija nije utvrdila razliku u intelektu između prvorodjenih i kasnije rođenih što proturječi Sullowayim nalazima ali je u skladu s nalazima niza drugih istraživanja koja nisu utvrdila povezanost između otvorenosti iskustvu i redoslijeda rođenja (Marini i Kurtz, 2011; Bleske-Reчек i Kelley, 2013). Nasuprot tomu, Healey i Ellis (2007) su potvrdili Sullowayevu pretpostavku da kasnije rođeni postižu više rezultate u dimenziji otvorenosti iskustvu. Michalski i Shacke (2002), međutim, nalaze upravo suprotno, odnosno da prvorodeni ostvaruju više rezultate na otvorenosti od mlađe braće i sestara.

Konačno, rezultatima trenutačne studije nije utvrđena razlika između prvorodjenih i kasnije rođenih u emocionalnoj stabilnosti. Što se tiče emocionalne stabilnosti, Sulloway predviđa da će različite sastavne osobine dimenzije emocionalne stabilnosti biti različito povezane s redoslijedom rođenja i stoga vjerojatno pokazati neznčajne rezultate kada se uzmu kao jedinstveni konstrukt. Ova pretpostavka je potvrđena u trenutnom istraživanju. Ipak, Sulloway navodi da su prvorodeni više anksiozni i depresivni zbog činjenice da im je

njihovo mjesto jedinog djeteta obitelji oduzeto. Nasuprot tome, kasnije rođena djeca, koja su već naviknuta na dijeljenje pažnje roditelja, lakše se nose s dolaskom novog djeteta. Sulloway (2001) također pretpostavlja da kasnije rođena djeca postižu veći rezultat na samosvjesnosti. Dakle, iako prvorođeni i kasnije rođeni postižu različite rezultate na pojedinim facetama emocionalne stabilnosti, u konačnici postižu slične ukupne rezultate. U skladu s ovom pretpostavkom, Michalski i Shackelford (2002) nisu utvrdili povezanost između redosljeda rođenja i emocionalne stabilnosti.

Iako nisu u skladu s postavljenom hipotezom, dobiveni rezultati koji pokazuju da ne postoje razlike u osobinama ličnosti s obzirom na redosljed rođenja u skladu su s mnogim nedavnim studijama koje su otkrile isto (Marini i Kurtz, 2011; Michalski i Shackelford, 2002). Štoviše, Damian i Roberts (2015), koji provode metodološki najispravniju studiju o redosljedu rođenja do danas, korištenjem velikih reprezentativnih uzoraka iz tri različite zemlje, korištenjem dizajna između i unutar obitelji, uzimanjem u obzir okolinskih faktora i testiranjem robusnosti nalaza u višestrukim dodatnim analizama, došli su do zaključka da redosljed rođenja nije bitan faktor za razvoj osobnosti. U skladu s tim, Ernst i Angst (1983) također smatraju da su prethodno utvrđeni i prihvaćeni učinci redosljeda rođenja na osobnost zapravo tek metodološki artefakti lošeg istraživačkog dizajna. Konkretno, izjavili su da zbog nedostatka kontrole značajnih čimbenika kao što su veličina obitelji i društvena klasa, istraživači često brkaju razlike u osobnosti koje proizlaze iz društvenog porijekla s razlikama koje proizlaze iz redosljeda rođenja.

Treći problem ovog istraživanja bio je utvrditi postoji li povezanost između samopoštovanja i osobina ličnosti. S obzirom na dosadašnja istraživanja, pretpostavljena je pozitivna korelacija ekstraverzije, emocionalne stabilnosti, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti prema iskustvu sa samopoštovanjem. Navedeno je djelomično potvrđeno budući da je utvrđena statistički značajna pozitivna povezanost samopoštovanja te ekstraverzije, savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta. Međutim, nije utvrđena povezanost ugodnosti i samopoštovanja. Slične rezultate dobili su Javed i Ramzan (2022) koji su utvrdili pozitivnu korelaciju između samopoštovanja i savjesnosti, ekstrovertiranosti, otvorenosti prema iskustvu i ugodnosti. Ovi nalazi su u skladu s istraživanjem koje je izvijestilo da su ugodnost nasuprot antagonizma, ekstravertiranost nasuprot introvertiranosti, otvorenost nasuprot zatvorenosti iskustvu, savjesnost nasuprot nedostatku usmjerenja značajni prediktori samopoštovanja, dok su neuroticizam nasuprot emocionalnoj stabilnosti značajni prediktori niskog samopoštovanja (Amirazodi i Amirazodi, 2011). Zeigler i suradnici (2015) navode

kako je važno razumjeti povezanost samopoštovanja s osnovnim dimenzijama osobnosti jer samopoštovanje i osobnost mogu imati zajedničko razvojno podrijetlo i mogu imati recipročne povezanosti. Na primjer, značajke osobnosti mogu utjecati na to kako se pojedinci osjećaju prema sebi. Nije teško razumjeti kako posjedovanje određenih značajki osobnosti (npr. visoka razina ekstraverzije) može utjecati na samopoštovanje. S druge strane, sasvim je moguće da osjećaj vlastite vrijednosti igra ulogu u oblikovanju značajki osobnosti. Na primjer, osoba s niskim samopoštovanjem može oklijevati upustiti se u ekstravertirano ponašanje zbog zabrinutosti oko društvenog odbacivanja, tako da ta osoba može s vremenom razviti donekle introvertirane značajke osobnosti. Vrlo je vjerojatno da samopoštovanje i značajke osobnosti imaju recipročne asocijacije tijekom najranijih godina života i ta se povezanost može nastaviti u mladoj odrasloj dobi. Amirazodi i Amirazodi (2011) objašnjavaju povezanost ekstraverzije i samopoštovanja tako što su ekstrovertne osobe obično otvorene i energične te imaju nižu razinu sramežljivosti. Ekstrovertne osobe također su asertivne i odvažne što rezultira većom angažiranosti u mnogim aktivnostima, a njihovo sudjelovanje ih vodi do izvrsnosti koje će zauzvrat povećati njihovu razinu samopoštovanja. S druge strane, pojedinci koji imaju visoku razinu otvorenosti prema iskustvu posjeduju osobine poput kreativnosti, sposobnosti učiti brzo, pametno i pronicljivo koje također rezultiraju višim samopoštovanjem. Prema Amirazodi i Amirazodi, studenti koji su ugodni obično imaju osobine kao što su izravnost, uslužnost i povjerenje. Oni su kooperativni i uključeni u altruističke aktivnosti te imaju pozitivan pogled na ljudsku prirodu. Osim toga, savjesnost je također bila u pozitivnoj korelaciji sa samopoštovanjem. Prema Muthu i suradnicima (2010), osobine savjesnosti povezane su sa samodisciplinom, samokontrolom i upornošću. Nalik tomu, osobe s visokim samopoštovanjem su one koje vjeruju u sebe da su sposobne i vrijedne. Navedeno objašnjava povezanost ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti sa samopoštovanjem.

Na kraju, bitno se osvrnuti i na neke nedostatke ovog istraživanja koji su mogli utjecati na rezultate. Za početak, uzorak čine 154 sudionika, stoga bi u budućim istraživanjima bilo dobro povećati broj sudionika kako bi istraživanja imala veću statističku snagu. Nadalje, uzorak čine osobe mlađe odrasle dobi što je jedan od razloga zašto se rezultati ne mogu generalizirati na širu populaciju, te bi stoga bilo dobro u budućim istraživanjima uključiti i ostale dobne skupine. Također, s obzirom na mladu dob ispitanika, važno je spomenuti da pojedini autori smatraju kako je utjecaj obiteljske dinamike ograničen na dijete i ne mora nužno utjecati na osobnost i ponašanje u vremenski udaljenim okruženjima odraslih

(Lejarraga i sur., 2019). Stoga je moguće da je dob sudionika odgovorna za neznačajne razlike u pojedinim crtama ličnosti između prvorodenih i kasnije rođenih. Štoviše, uzorak čine studenti koji većinu vremena ne provode u obiteljskom domu, zbog čega obiteljska dinamika vjerojatno manje utječe na osobnost jer joj studenti više nisu izloženi u velikoj mjeri.

Još jedno potencijalno ograničenje ovog istraživanja tiče se samog dizajna studije. Naime, neki tvrde da je međuobiteljski dizajn, koji je korišten u trenutnoj studiji, neadekvatan i da su samo usporedbe unutar obitelji dorasle zadatku testiranja i otkrivanja uloge redoslijeda rođenja na osobnost. Međuobiteljski dizajn uspoređuje pojedince iz različitih obitelji te može biti problematična metodologija za istraživanje redoslijeda rođenja zbog nemogućnosti adekvatne kontrole razlika između obitelji u veličini obitelji, genetskim razlikama i specifičnim obiteljskim praksama (Paulhus i sur., 1999). Konačno, Ernst i Angst navode kako samoprocjena nije optimalna metoda za istraživanje razlika u osobnosti te da je mogući izvor nultih nalaza studija o redoslijedu rođenja.

Nadalje, vodeći se Sullowayevom teorijom, sudionici su u ovoj studiji svrstani u samo dvije grupe: prvorodeni i kasnije rođeni. Dakle, jedinci i srednje rođeni su svrstani u šire kategorije prvorodene i kasnije rođene djece. Stoga bi u budućim istraživanjima trebalo izdvojiti dovoljno velike skupine sudionika kako bi se obuhvatile zasebne kategorije jedinaca, prvorodenih, srednje rođenih i najmlađih te bi se na taj način dobio detaljniji uvid u utjecaj redoslijeda rođenja. Nadalje, korištenje međuobiteljskog dizajna moglo bi učinkovito riješiti nekoliko kohortnih i demografskih poteškoća i omogućiti uzimanje u obzir i obiteljske i društvene povijesti. Također, s obzirom na to da je spolna struktura braće i sestara uglavnom zanemarena u dosadašnjim istraživanjima, buduća bi istraživanja trebala uključiti i spol braće i sestara kao dodatnu varijablu koja posreduje utjecaj redoslijeda rođenja na osobnost. Također, potrebne su buduće longitudinalne studije kako bi se razjasnili mehanizmi učinaka redoslijeda rođenja na osobnost i samopoštovanje kroz različite životne faze. Na taj način bi se mogla ispitati pretpostavka da je utjecaj redoslijeda rođenja ograničen na djecu zbog čega se nerijetko dobiva neznačajan utjecaj redoslijeda rođenja u odrasloj populaciji.

6. ZAKLJUČCI

1. Utvrđeno je statistički značajno više samopoštovanje prvorodene u odnosu na kasnije rođenu djecu kod muških sudionika, dok nije utvrđena statistički značajna razlika u samopoštovanju između prvorodjenih i kasnije rođenih ženskih sudionica.
2. Nije utvrđena statistički značajna razlika u ekstraverziji, emocionalnoj stabilnosti, ugodnosti, intelektu i savjesnosti između prvorodjenih i kasnije rođenih ispitanika.
3. Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost samopoštovanja sa ekstrovertiranosti, emocionalnom stabilnosti, otvorenosti prema iskustvu i savjesnosti dok nije utvrđena povezanost samopoštovanja i crte ugodnosti.

7. LITERATURA

- Adams, B. N. (1972). Birth order: A critical review. *Sociometry*, 411-439.
- Adler, A. (1928). Characteristics of the first, second, and third child. *Children: The Magazine for Parents*, 3(5), 14-52.
- Amirazodi, F. i Amirazodi, M. (2011). Personality traits and self-esteem. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 713-716.
- Aslam, N. (2015). Drug addiction, criminality and birth order. *Journal of Alcoholism & Drug Dependence*, 3(2), 1-2.
- Beck, E., Burnet, K. L. i Vosper, J. (2006). Birth-order effects on facets of extraversion. *Personality and Individual Differences*, 40, 953-959.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Naklada Slap.
- Bezinović, P. (1988). *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja* (Doktorska disertacija, Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu). Sveučilište u Zagrebu.
- Black, S. E., Devereux, P. J. i Salvanes, K. G. (2005). The more the merrier? The effect of family size and birth order on children's education. *The Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 669-700.
- Bleidorn, W., Arslan, R. C., Denissen, J. J., Rentfrow, P. J., Gebauer, J. E., Potter, J. i Gosling, S. D. (2016). Age and gender differences in self-esteem—A cross-cultural window. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111(3), 396.
- Bleske-Rechek, A. i Kelley, J. A. (2013). Birth order and personality: A within-family test using independent self-reports from both firstborn and laterborn siblings. *Personality and Individual Differences*, 56, 15-18.
- Carette, B., Anseel, F. i Van Yperen, N. W. (2011). Born to learn or born to win? Birth order effects on achievement goals. *Journal of Research in Personality*, 45(5), 500-503.
- Damian, R. I. i Roberts, B. W. (2015). The associations of birth order with personality and intelligence in a representative sample of U.S. high school students. *Journal of Research in Personality*, 58, 96-105.

- Dixon, M. M., Reyes, C. J., Leppert, M. F. i Pappas, L. M. (2008). Personality and birth order in large families. *Personality and Individual Differences*, 44(1), 119–128.
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H. i Robins, R. W. (2011). Self-esteem: Enduring issues and controversies. *The Wiley-Blackwell handbook of individual differences*, 718-746.
- Ernst, C. i Angst, J. (2012). *Birth order: Its influence on personality*. Springer Science & Business Media.
- Falbo, T. (1981). Relationships between birth category, achievement, and interpersonal orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(1), 121 –131..
- Fisher, L. G. i Lindquist, L. G. (1993). *The effect of birth order on self-concept in high school age students* (Doktorska disertacija). California State University, Hayward.
- Fukuya, Y., Fujiwara, T., Isumi, A. i Ochi, M. (2021). Association of birth order with mental health problems, self-esteem, resilience, and happiness among children: results from a-child study. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 63-68.
- Galton, F. (1874). *English Men of Science, their nature and nurture*. Thoemmes Press.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26-42.
- Greenberg, H., Guerino, R., Lashen, M., Mayer, D. i Piskowski, D. (1963). Order of birth as a determinant of personality and attitudinal characteristics. *The Journal of Social Psychology*, 60(2), 221-230.
- Healey, M. D. i Ellis, B. J. (2007). Birth order, conscientiousness, and openness to experience: Tests of the family-niche model of personality using a within-family methodology. *Evolution and Human Behavior*, 28, 55-59.
- Heng, G. W. Y., Hui, C. Y., Ting, T. P., Yin, C. T. i Wider, W. (2017). The Relationship Between Birth Order and The Big-Five Personality Dimensions Among Psychology Students in Universiti Malaysia Sabah. *Jurnal Psikologi dan Kesihatan Sosial (JPsiKS)*, 1, 71-75.
- Javed, R. i Ramzan, F. (2022). Relationship of Personality Traits Hexaco and Self Esteem in University Students. *Journal of Social Sciences Review*, 2(4), 107-113.

- Jefferson Jr, T., Herbst, J. H. i McCrae, R. R. (1998). Associations between birth order and personality traits: Evidence from self-reports and observer ratings. *Journal of Research in Personality*, 32(4), 498-509.
- Koch, H. L. (1955). Some personality correlates of sex, sibling position, and sex of sibling among five- and six-year-old children. *Genetic Psychology Monographs*, 52, 3–50.
- Kour, J. (2022). Birth order and its relation to Achievement motive and Resilience. *Mind and Society*, 11(03), 91-96.
- Lazić, N. (2019). *Odnos redosljedna rođenja, percipiranog roditeljskog favoriziranja i samopoštovanja* (Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Sveučilište u Zagrebu.
- Lejarraga, T., Frey, R., Schnitzlein, D. D. i Hertwig, R. (2019). No effect of birth order on adult risk taking. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(13), 6019-6024.
- Marini, V. A., i Kurtz, J. E. (2011). Birth order differences in normal personality traits: Perspectives from within and outside the family. *Personality and Individual Differences*, 51, 910-914.
- McCrae, R. R. i Costa Jr, P. T. (1994). The stability of personality: Observations and evaluations. *Current Directions in Psychological Science*, 3(6), 173-175.
- Michalski, R. L. i Shackelford, T. K. (2002). An attempted replication of the relationships between birth order and personality. *Journal of Research in Personality*, 36(2), 182-188.
- Mlačić, B. i Goldberg, L. R. (2007). An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *Journal of Personality Assessment*, 88(2), 168-177.
- Muthu, T., Balbag, Z. i Cemrek, F. (2010). The role of self-esteem, locus of control and big five personality traits in predicting hopelessness. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1788- 1792.
- Nystul, M. S. (1974). The effects of birth order and sex on self-concept. *Journal of Individual Psychology*, 30, 211–215.

- Osarenren, N., Ubangha, M. B. i Oke, T. S. (2008). Family characteristics as correlates of self esteem among young adults. *International journal of educational research*, 4(1), 17-25.
- Passey, E. K. (2012). The Benefits and Implications of Birth Order Position. *Full Journal*, 9(1), 28-30.
- Paulhus, D. L., Trapnell, P. D. i Chen, D. (1999). Birth order effects on personality and achievement within families. *Psychological Science*, 10(6), 482-488.
- Polit, D. F. i Falbo, T. (1987). Only children and personality development: A quantitative review. *Journal of Marriage and the Family*, 309-325.
- Rohrer, J. M., Egloff, B. i Schmukle, S. (2015). Examining the effects of birth order on personality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(46), 14224- 14229.
- Romeo, F. (1994). A child's birth order: Educational implications. *Journal of Instructional Psychology*, 21, 155-161.
- Rosenberg, M. (1965). Rosenberg self-esteem scale (RSE). *Acceptance and commitment therapy. Measures package*, 61(52), 18-21.
- Saraglou, V. i Fiase, L.(2003). Birth Order, personality and religion: a study among young adults from a three-sibling family. *Personality and Individual Differences*, 35, 19-29.
- Sbicigo, J. B., Bandeira, D. R., & Dell'Aglio, D. D. (2010). Rosenberg Self-Esteem Scale (RSS): factorial validity and internal consistency. *Psico-USF*, 15, 395-403.
- Schooler, C. (1972). Birth order effects: Not here, not now. *Psychological Bulletin*, 78(3), 161–175.
- Schwalbe, M. L. i Staples, C. L. (1991). Gender differences in sources of self-esteem. *Social Psychology Quarterly*, 158-168.
- Shanahan, M. J., Bauldry, S., Roberts, B. W., Macmillan, R. i Russo, R. (2014). Personality and the reproduction of social class. *Social Forces*, 93(1), 209-240.
- Suloway, F. J. (1996). *Born to rebel: Birth order, family dynamics, and creative lives*. Pantheon Books.

- Wichman, A. L., Rodgers, J. L. i MacCallum, R. C. (2006). A multilevel approach to the relationship between birth order and intelligence. *Personality and social psychology bulletin*, 32(1), 117-127.
- Zeigler-Hill, V., Holden, C. J., Enjaian, B., Southard, A. C., Besser, A., Li, H. i Zhang, Q. (2015). Self-esteem instability and personality: The connections between feelings of self-worth and the big five dimensions of personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(2), 183-198.
- Zervas, L. J. i Sherman, M.F. (1994). The relationship between perceived parental favouritism and self-esteem. *Journal of Genetic Psychology*, 155, 25-33.
- Zimbardo, P. i Formica, R. (1963). Emotional comparison and self-esteem as determinants of affiliation. *Journal of Personality*, 31(2), 141–162.